

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Rahvusliku käsitöö osakond

Rahvusliku tekstiili eriala

Eleriin Seim

**SETO NAISE HAME AINELINE KLEIDIKOLLEKTSIOON –
„VEERE PÄÄL“**

Lõputöö

Juhendaja: MA Kristi Jõeste

MA Riina Tomberg

Kaasjuhendaja: BA Kristina Libe, rätsep

Kaitsmisele lubatud

(juhendaja allkiri)

Viljandi 2018

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. INSPIRATSIOONIALLIKAD	5
1.1. Setu naise pikkade varrukatega hame	5
1.2. Setu naise kurrutatud varrukatega hame	6
1.3. Hame kandmine	8
2. KLEIDIKOLLEKTSIOON „VEERE PÄÄL“	10
2.1. Kolleksiooni tutvustus, eesmärk ja idee	10
2.2. Sihtgrupp.....	11
2.3. Kavandamine	11
2.4. Materjalid.....	13
2.5. Lõigete konstrueerimine	14
2.6. Juurdelõikus	16
2.7. Kleitide õmblemine.....	16
2.7.1. Pikkade varrukatega kleidid.....	17
2.7.2. Kurrutatud varrukatega kleidid	20
2.8. Praktilise töö järeldused.....	22
2.9. Tööle kulunud aeg ja hinnakalkulatsioon	23
KOKKUVÕTE	27
KASUTATUD KIRJANDUS.....	28
Kasutatud esemelised allikad	28
Kasutatud ERM-i arhiivimaterjalid.....	29
Andmebaasid.....	29
Fotod.....	29
Kasutatud internetiallikad	30
LISA 1 VISANDID JA KAVANDID	31
LISA 2 LEKAALID JA LEKAALIDE PAIGUTUS KANGAL.....	37
LISA 3 TÖÖPROOVID.....	44
LISA 4 KOLLEKTSIOON „VEERE PÄÄL“	48
SUMMARY	58

SISSEJUHATUS

Mida tähendab minu jaoks „Veere pääl“? Samamoodi võiks öelda ka piiri pääl. Piir kui millegi lõpp ja uue algus. See on käegakatsutav õpingute lõpp, aga siiski mitte veel päris. Kollektsooni loomise protsess on samuti olnud kui piiri pääl kõndmine. Mõeldes, kui kaugele võin minna ja kust jookseb piir vana ja uue vahel. Samuti on minu kodukant piiri peal – Piusa jõe ääres, mis lookleb omamoodi Setumaa ja Vana-Võrumaa vahel. Mulle meeldib antud juhul siiski mõelda piirist kui servast ehk veerest. Veere pääl on hää jalgu kõlmutada ja mõtteid mõlmutada, eriti veel kevadises Piusa ürgorus.

Lõputöö põhieesmärgiks on ühendada vana ja uus, võttes üle setu naise traditsiooniliselt hamelt ölaõmblusteta lõiked, rinnalõhiku, kaenlalapid, vahekiilud külgedel, varrukad ja värvlid. Praktilise töö eesmärk on luua kaasaegne kleidikollektsioon, mis on inspireeritud setu naise hamest. Kleidikollektsiooni kavandamisel olen võtnud aluseks setu pikkade- kui ka kurrutatud varrukatega hame lõiked. Kleitide lõiked on disainitud kaasaegsemaks ja neid sobib kanda igapäevavarõivana, millega võib minna kultuuriüritustele, kohvikusse kui ka metsa jalutuskäigule. Tegemist on kaasajastatud rõivastusega ning tegu ei ole enam reeglistatud rahvarõivaga.

Töös on kasutatud mõisteid *setu pikkade varrukatega* ja *kurrutatud varrukatega* hame. Sigre Andreson kirjutab oma lõputöös lähemalt, et 19. sajandi keskpaigani kantud särki ehk hamet on nimetatud erinevate nimedega nt *pikkade käuste* ja *pikkade varrukate* kui ka *vanematüüblise* või *vanema rahvarõivakomplekti* juurde kuuluvaks hameks (Andreson 2014, lk 10). Seega võtsin töös kasutusele mõiste *setu pikkade varrukatega* ja *vanemamoeline* hame. 19. sajandi teisest poolest tuli kasutusele laiade, värvli külge kurrutatud ja kaeluseni ulatuvate varrukatega hame (Kaarma & Voolmaa, lk 109). Paralleelselt on kasutusel olnud *uuemamoelise* hame. Võtsin töös kasutusele mõiste *kurrutatud varrukatega* ja *uuemamoeline* hame.

Kleidikollektsiooni kavandamisel olen tutvunud Obinita Seto Muuseumitarõ (hiljem OSM) kogus olevate 36 kurrutatud varrukatega hamega 19. sajandi lõpust ja 20. sajandi algusest ja Eesti muuseumite andmebaasis www.muis.ee olevate 27 pikkade varrukatega hamedega 19. sajandi algusest. Hamede valim on kõikne ja moodustab teadaolevad 52

hame lõikeid. Eesmärk on lühidalt kirjeldada mõlema hame lõigete eripärasid järgnevate tunnuste abil: õlaõmblusteta lõiked, rinnalõhik, kaenlalapid, vahekiilud, varrukad ja värvlid. Samuti olen tutvunud lähemalt ERM-i etnograafilise arhiiviga, et täpsemalt teada saada, kuidas on hamesid kantud.

Seoses sellega, et tegemist on kaasaegse kleidikollektsiooniga, siis peatun üleval nimetatud detailidel. Põhjalikumalt saab tutvuda setu pikkade käistega hamega Mare Linnuse (2012) ja Sigre Andresoni (2016) lõputöödes. Samuti on Sigre Andreson (2015) oma seminaritöös keskendunud seto hamel kasutatud niplispitsile. Kurrutatud varrukatega hamest on kirjutanud lähemalt Liis Jürken (2013) oma seminaritöös, milles keskendub setu naise hame lõigetele ja varrukate kaunistustele – täpsemalt sissekootud kirjadele ning värvlitele üldiselt. Seminaritöös „Seto naise varrukate värvlite iseloomulikud tunnused 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses Obinitza Muuseumi esemekogu põhjal“ uurisin lähemalt uuemamoelise hame varrukate värvleid ja jõudsin järeldustele, et uuemamoelise hame värvlite muutus toimus laiuses, materjalis, õmblemise tehnoloogias, värvides, kaunistusvõtetes ja kinnitusviisis.

Käesoleva töö praktilise osana kavandasin pikkade ja kurrutatud varrukatega viis kleiti. Kollektsioon on setu naise hamest inspireeritud. Kleitide valmistamise juures kasutasin Anneli õmblusateljee õmblemisteenust. Enda käte vahel valmis kaks pikkade varrukatega kleiti ning valmistasin õmblejale ette kurrutatud varrukatega kleidid, mille juures kinnitas õmbleja kleitidele kaelakaarekandid ja varrukatele mansetid.

Kirjalik töö koosneb kahest suuremast peatükist. Esimeses peatükis kirjutan lähemalt inspiratsiooniallikast, kus tutvustan lühidalt setu naise pikkade varrukatega ja kurrutatud varrukatega hame ning hame kandmist. Töö teine peatükk kirjeldab praktilise tööna valminud kleitide loomisprotsessi. Lisa 1 on toodud kleitide visandid ja kavandid, Lisa nr 2 on toodud kleitide lekaalid ja nende paigutus kangal, Lisa nr 3 on toodud tööproovid ja Lisa 4 on pildid kleidikollektsioonist „Veere pääl“.

1. INSPIRATSIOONIALLIKAD

Käesoleva töö jaoks sain inspiratsiooni ja mõjutust setu naise hamest. Tutvusin eelnevalt 27 setu pikkade varrukatega hamega 19. sajandi algusest Eesti muuseumite andmebaasis www.muis.ee. Samuti käisin tutvumas 2017 aasta oktoobri kuus Obinita Seto Muuseumitarõs setu naise kurrutatud varrukatega hamega 19. sajandi lõpust ja 20. sajandi algusest. Muuseumis vaatlesin 36 kurrutatud varrukatega hame ning tegin hamest lühema kokkuvõtte. Uurimusparameetrid setu naise pikkade- ja kurrutatud varrukatega hamel on õlaõmblusteta lõige, rinnalõhik, kaenlalapid, vahekiilud külgedel, varrukad ja värvlid. Kurrutatud varrukatega hame foto on võetud Eesti muuseumite andmebaasist www.muis.ee, sest Obinita Muuseumil puuduvad esemetest pildid ning muuseumil puudub koht, kus teha head fotot, et oleks terve ese fotol. Samuti on toodud ülevaade ERM-i arhiivmaterjalide põhjal ülevaade hame kandmiskommetest.

Enne kollektsiooni praktilist tegevust, tutvusin lähemalt inspiratsiooniallikatega OSM-is ja Eesti muuseumite andmebaasis www.muis.ee, ERM-i arhiivikoguga ning kirjandusallikatega, millest andsin töö sissejuhatuses ülevaate. Tegin enda jaoks lõikeskeemid ja kirjelduse inspiratsiooniallikate kohta, mis on koostatud visuaalse vaatluse põhjal antud peatükis.

1.1. Setu naise pikkade varrukatega hame

Pikkade varrukatega hame iseloomustab tuunikalaadne lõige, millel õlaõmblused puuduvad ning krae on T-lõikeline. Hame kaelus on kitsa kandiga kantitud. Hame kinnitati eest kas nõõri või nõõpidega.

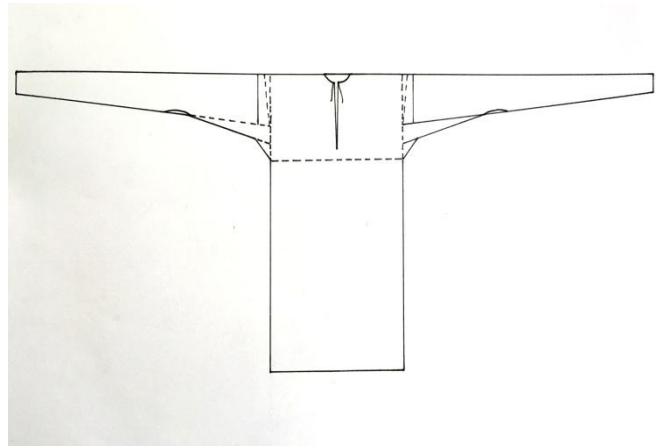
Hame koosneb ülaosast ehk pihast („imä“), alaosast ehk alusest („alonõ“) ja varrukatest („käusseh“). Vahekiilud pihaosal puuduvad, kuid vahekiile on kasutatud varrukapärade laiendamisel. Lisaks vahekiiludele on kasutatud ka kaenlalappe.

Hame on kaunistatud niplispitsi, eel-, vars- ja aedpiste tikandiga, pilupalistuse, maagelõngast sissekootud triipudega õlal, risttoimse koemustri ja koekirjaliste triipudega.

Hame eristub oma pikkade käiste poolest. Hame varrukad võisid olla kuni 128 cm pikad (Manninen 2009, lk 38). *Varruka kitsal suu osal on 1,5 cm laiune kiri, kädesuu juun* (ERM EA 58:96). See tähendab, et varrukasuul värvlid puuduvad. Hame põhivärvideks olid valge ja punane.

Foto 1: Pikkade varrukatega hame (Allikas: ERM 10860)

Joonis 1: Pikkade käistega hame lõikeskeem (Eleriin Seim)

1.2. Setu naise kurrutatud varrukatega hame

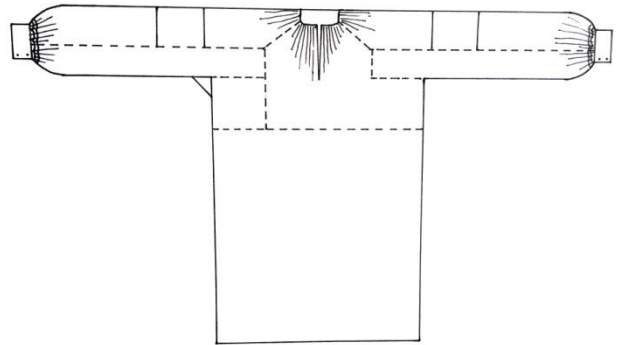
Setu kurrutatud varrukatega hame pärit 19. sajandi lõpust. Hamede lõiked on kõigil ühetemoodi, kus hame koosneb ülaosast ehk pihast („imä“), alaosast ehk alusest („alonõ“) ja varrukatest („käusseh“). Hame pihaosal on kasutatud kahte erinevat kangast, mitte erinevat kangakasutust. Valmistatud on ilma kiiludeta ja külgedel kiiludega hamesid. Samas on ka hamesid, millel on ainult ühel küljel kasutatud kiilu. Sama teadis rääkida Adele Lübek, et *pihal, kui riie kitsas, on ühe külje pääl kiilud* (ERM EA 28:619). Seega olenes kiilude kasutus külgedel kangaste laiuusest ja samas ka kandja suurusest. Hamesid uurides selgus huvitav tähelepanek, et hamesid oli kaenlalappidega ja kaenlalappideta. *Kaenlalappe suuremalt osalt uutel hamedel ei olegi* (ERM EA 28:619). Maria Mölder (ERM EA 28:100) kirjeldab hame pihaosa järgnevalt: *Uuema särgi piht on lõigatud*

kahekorra kokkupandud ilma õlaõmblusteta. Kaelaava on piha sisse lõigatud suur, kaelaava servad on kõrditud, siia külge on õmmeldud kitsas kaaltaane.

Kõrditud tähendas seda, et kaela ava oli tihedalt kurrutatud ning serv oli kanditud.

Foto 2: Uuemamoline hame (Allikas: ERM A659:132)

Joonis 2: Kurrutatud varrukatega hame lõikeskeem. Skeemil on näidatud vahekiilu ja kaenlalapi asukoht. (Eleriin Seim)

Rinnalõige ehk *rinnapuumulk* jäi pikkuselt 20 – 25 cm vahele. Rinnalõiget pole kunagi kaunistatud ja kinnitatud on lõige nõõbiga. (ERM EA 28:623)

Hame varrukas koosnes kahest poolikust – alumine ja ülemine. Ülemist poolikut kaunistas õlast allpool punased kootud vöödid ja nende vahel punane geomeetriline kiri (Seim 2017, lk 9). Varruka otsad olid kas volditud või tihedalt kurrutatud. Varruka otsa käis 1,2-10 cm värvel (Seim 2017, lk 23). Adele Lübek (ERM EA 28:621) on rääkinud:

Viimasel ajal kantavail hamedel võime märgata väga paljudel kahekordseid värvleid. All on umbes 3 cm laiune kitsam värvel. Sellel pääl 8 cm laiune siidist värvel, millele on ajatud veel värvilised paelakesed ja mõnikord pikergused klaaspärlid. [-] Need siidist värvilid võetakse ära, kui hamet pestakse, sellepärast on ta käsitsi aetud külge.

Värvlite valmistamisel kasutati erinevaid materjale – siidi, puuvillast kangast, sitsiriiet ning kaunistati erinevate pitside, paelte ja pärlitega (Seim 2017, lk 23). Värvlid on varruka külge õmmeldud käsitsi või õmblusmasinaga.

Valdavalt oli hame põhivärvideks valge ja punane, kuid nende kõrval hakati värvlitel kasutama heleroosat, fuksiaroosat, tumesinist, pruuni, kirsipunast, helepunast,

madarapunast, meresinist, kuuserohelist, helekollast, rukkilillesinist, leherohelist, oranži, beeži ja musta (Seim 2017, lk 23).

1.3. Hame kandmine

Hame kuulub setu rahvarõivakomplekti juurde. Hame on kantud kas rüü, kitasniku või sukmani¹ all. Pikkade varrukatega hame kuulub vanemamoelise ehk nn. valge ja kurrutatud varrukatega hame uuemamoelise ehk nn. musta rahvarõivakomplekti juurde. Sellest lähtuvalt on hame silmapaistvamaks osaks siiski varrukad, sest pihaosa mis jäi rüü, kitasniku või sukmani alla oli vähetähtis ning valmistati ka kehvemast kangast ning jäeti kaunistamata.

Foto 3: Setu vanemamoeline ehk nn. setu valge rahvarõivakomplekt (Allikas: ERM EJ 58:19)

Foto 4: Setu uuemamoeline ehk nn. setu must rahvarõivakomplekt (Allikas: ERM Fk 77:5)

Hame veel pole siiski käidud. Seda ainult väga harva kui keegi ei näinud, võis visata vanem naine rüü hame pealt ära. Kirjelduste järgi oli tavaliselt vastupidi, et palava ilmaga ollakse rüü peal ilma hameta. (ERM EA 28:623)

¹ Rüü, kitasnik ja sukman - setu naiste linane või (pool)villane pikk pidulik pealisrõivas

Pikkade varrukatega hame ülipikad varrukad asetati pidulikel sündmustel randmetele voltidesse. Tööd tehes aeti käsi käise sees olevast august välja ja seoti varrukad selja peale sõlme. (Andreson 2016, lk 16)

ERM-i etnograafia arhiivist lugedes selgus kurrutatud varrukate kohta, et vahepeal kantakse kahte hame korraga ja just sellepärast, et kui minnakse kuhugi külla ja ei taheta magama heites uut hame kortsutada. Varrukad olid ilma kirjadeta ja kitsamad. (ERM EA 28:627)

Samuti tehti ka ilma kirjadeta n.-ö. lihtsaid kurrutatud varrukatega hamesid, mida kasutati tööd tehes. Samuti, et juba läbi pestud hamega ja mille kirjad olid värvi andnud, ei kõlvanud enam minna „*parembahe paika*“ vaid kasutati ära tööd tehes. (ERM EA 28:625)

2. KLEIDIKOLLEKTSIOON „VEERE PÄÄL“

Diplomitöö praktilise osana on kavandatud ja valmistatud seto naise hamest inspireeritud kleidikollektsioon „Veere pääl“. Käesolevas peatükis kirjeldan lähemalt kollektsiooni kavandamise- ja valmistamise protsessi. Lisaks on kirjeldatud kollektsiooni sihtgruppi. Samuti on toodud tabelis ajakulu ja hinnakalkulatsioon kleitidele.

2.1. Kollektsiooni tutvustus, eesmärk ja idee

Kollektsioon „Veere pääl“ on minu kui autori esimene täismahus valminud kleidikollektsioon, mis on saanud mõjutust seto naise hamest – nii setu naise pikkade kui ka kurrutatud varrukatega hamest. põhieesmärgiks on ühendada vana ja uus, võttes üle setu naise hamelt ölaõmblusteta lõiked, rinnalõhiku, kaenalalapid, vahekiilud külgedel, varrukad ja värvlid. Minu soov on rõhutada kleitide juures varrukaid, värvleid, rinnalõiget, kaenalalappe ja pihaosal vahekiile. Kollektsioon on valmistatud pehmendatud mustast linasest kangast. Kleidid on mõeldud igapäevarõivastusena kandmiseks, mis ei ole reeglipärase rahvarõiva komplekti juurde kuuluvad kleidid. Nendega võib nii tööle, kooli, kohvikusse, kultuuriüritusele ja ka loodust nautima minna.

Idee sai alguse 2016 aastal, kui valmistasin esimese prototüübi pikkade varrukatega kleidist. Minu soov oli mõttega edasi liikuda ning selleks andis tõuke seminaritöö valik, kus ma uurisin lähemalt setu uuemamoelise hame varrukate värvleid. Samuti oli üheks tõukeks kodust leitud uuemamoelise hame pihaosa ja varrukad, mis kuulusid minu abikaasa vanaemale. Muuseumis ja kodus hamesid uurides jäi silma, et setu naised on hamede valmistamisel kasutanud hame pihaosal kangaid erinevalt ning hamesid oli nii küljekiilude ja kaenalappidega kui ka ilma. See avastus pani minu mõtted käima, et detailid mis jäävad hame kandmisel peitu on võimalik tuua nähtavale tänapäeva rõivastuses.

Kollektsiooni soovisin pildistada linnaruumis, kus oleks naturaalseid ja kulunud maja seinu. Selleks valisin välja Viljandis Vilma maja hoovi, kus on erinevaid kohti pildistamiseks. Minu eesmärk on sellega näidata, et kleidid on kantavad ka igapäevaselt ning sobivad kaasaegsesse keskkonda. Modellid valisin 36 ja 38 suurus, mis näitab, et kleitide avar lõige sobib erinevatele suurustele.

2.2. Sihtgrupp

Enne kollektsiooni valmimist soovisin kirjeldada lähemalt sihtgruppi, kellel ma oma tooteid pakun ja kes oleksid minu disainitud kleitide kandjad. Kleidikollektsiooni sihtgrupiks näen naisterahvast, kes on:

- a) **Naturaalseid materjale armastav naine** – väärtustab kvaliteetset ja naturaalselt materjali. Teab, kes ta on ja kus ta tuleb. Hindab pärimust, käsitööd ja looduslähedust.
- b) **Trenditeadlik naine** – moeteadlik ja hindab eesti disaini. Naine, kellele meeldib teistest eristuda. Ta külastab nii kultuuriüritusi kui käib kohvikutes. Ta soovib metsas ringi rännata ja sõpradega linna uudistada. Naine, kes armastab omapära, mugavust ja kvaliteeti. Naine, kes otsib elamusi.
- c) **Kleidifänn**, kelle jaoks on oluline kanda kleiti ning teab, et kleiti kanda on mugav nii tööl käies kui ka teatrisse minnes. Ta kannab nii pikka- kui lühikest, varrukatega ja ilma varrukateta kleite. Ta teab, et kleit on naise ehe.

2.3. Kavandamine

Käesoleva kollektsiooni kavandamise protsess on olnud pikk ning paljude keerdkäikudega. Algselt joonistasin erinevaid visandeid paberile. Tundin, et tegelikult jääb puudu moejoonise tegemise kogemusest ning raske oli panna paberile visandada. Püüdsid kohe kavandades olla tundlik kogukonna arvamuse suhtes. Tegemist on väga tugeva kogukonna rahvarõiva komplekti juurde kuuluva riideeseme ehk hamega. Iga detaili, mustri ja värviga

kaasneb sügav ja oluline tähendus. Seega otsustasin kasutada võimalikult vähe detaile kaunistustest ning minna seda teed, et rõhutada hame lõigete eripärasid ning varrukaid.

Esialgu visandasin 12 kleiti, millest valisin välja viis kavandit (vt Lisa 2), mis omakorda teostas erinevate muudatustega. Tutvusin enne kavandamist setu naise hamega ehk kaardistasin enda jaoks punktid millest kavandamisel lähtuda:

- 1) **Materjal** – mõlema hametüübi valmistamisel on ajalooliselt kasutatud kodukootud linaseid kangaid. Otsustasin, et kleitide valmistamisel põhikangana kasutan samuti linast kangast. Minu jaoks oli oluline, et materjal on kvaliteetne ja ei tohi olla jäik. Linane kangas, mis ei ole nii kortsuv ning kortse oleks kangalt võimalik välja saada ka koduste triikimisvahenditega. Linasel kangal on head omadused, ta on hingav, niiskustimav, vastupidav, keha vastas meeldib ja ei tekita staatilist elektrit. Kaunistusdetailide juures on kasutatud erinevatest materjalidest kangajääke ja paelu. Nööpideks valisin välja tunneliga klaasnööbid. Klaasnööpe oli kasutatud 5,5 %-l kurrutatud varrukatega hamedel värvlite kinnitamisel (Seim 2017, lk 21).
- 2) **Lõiked** – kavandamise juures lähtusin mõlema hametüübi lõigetest. Mõtestasin enda jaoks lahti, mis on minu jaoks hame lõigete juures oluline ning kavandamisel lähtusin ka järgnevatest detailidest: ölaõmblusteta lõiked, rinnalõhik, kiilud külgedel, kaenlalapid, varrukad ja värvlid. Mõlemal hamel oli originaalis ka läbilõige pihaosas, kuna hame alaosa ja pihaosa olid valmistatud erinevatest kangastest. Pidasin ebapraktiliseks antud kollektsiooni puhul lõigata pihaosa detail kaheks ning hiljem uuesti kokku õmmelda, seega on kavandatud kleidid ilma pihaosa läbilõiketa. Kollektiooni kavandamisel kasutasin kõigi viie kleidi juures kiilu küljel, mida traditsiooniliselt pikkade varrukatega hame lõigete juures kasutatud ei ole. Pidasin kiilu kasutamist oluliseks, et anda pihaosale avarust ning luua ühine läbiv joon kollektsioonile. Samuti ei ole originaalesemetel olnud taskuid. Kuna tegemist on kaasaegse kleidikollektsiooniga, otsustasin, et taskud peavad kleidil olema. Tänapäeval kanname me kaasas telefoni, rahakotti, kaarditaskut jmt. Taskud annavad meile võimaluse, et ei peaks alati kaasas kandma kotti ja vajadusel jääb võimalus, et saab telefoni või kaarditasku lihtsalt taskusse panna.
- 3) **Värvid** – kollektsiooni kavandamisel võtsin aluseks uuemamoelise hame koloriidi, mis andis rohkem võimalust mängimiseks. Üldiselt on setu hame põhikoloriidiks valge ja punane. Kleidikollektsioon on kavandatud igapäevarõivastuseks, seega

pidasin oluliseks, et kleit ei tohiks kiiresti määrduda ning oleks kandmisel praktiline. Sellest tulenevalt valisin põhivärviks – musta värvitooni. Samuti on kantud traditsioonilise rahvarõivakomplekti juures hame peal rüüd, kitasniku ja sukmani, mille värvitoon on olnud valgest kuni mustani. Soovisin säilitasin punase värvi varrukasuul ning lisasin punase värvi ka kraekandiks. Samuti on lisatud erinevaid uuemamoelise hame värvlites esinenud värve nagu näiteks sinine, beež, roheline ja lilla.

- 4) **Kaunistused** – Kleitide kavandamisel olen kaunistusi kasutanud tagasihoidlikult. Setu hame on rohkete kaunistustega. Kollektiooni kavandamisel jätsin välja hamel olevad käisekirja kaunistused. Erinevad kaunistusvõtted ja mustrid setu hamedel omavad kindlat tähendust ning iga mustri taga on oma lugu. Leian, et nii suure tähendusega kaunistused peaksid jääma traditsioonilise hame juurde. Kollektiooni kaunistamisel lähtusin, et krael ja pikkade varrukatega kleitide varrukasuul oleks punane kandipael. Kurrutatud varrukatega kleitidel on värvlite kaunistamisel kasutatud erinevatest kangajääkidest värvlilisandit ja erinevaid paelu ning on inspireeritud uuematüübilise hame varrukate värvlitest.
- 5) **Suurus** – kleitide kavandamisel oli minu jaoks oluline, et kleidid oleksid sobilikud nii suurusele 34 kui ka 36. Seega pidasin oluliseks avarat lõiget ning kavandasin kõik kleidid suurusele 36.

2.4. Materjalid

Väga oluliseks eeltöoks oli materjalide valik. Olin enda jaoks pannud paika, et kleidi põhikangas peaks olema kvaliteetne, sügava ja puhta musta värvitooniga. Eelnevalt olin kasutanud ja katsetanud musta linast kangast, mille tellisin Merchant & Mills² e-poest. Kanga kvaliteet on väga hea ning kangas on eelnevalt pehmendatud. Kanga hind ei olnud kõige odavam ning otustasin otsida kohalikest poodidest samade omadustega kangast, mis oleks hinnaklaasi poolest sobivam. Kõigepealt tutvusin kohalike kangapoodidega, kus peamiselt on müüa ainult jämedakoelist ja mitte nii puhta värvitooniga kangast. Lõpuks

² <https://merchantandmills.com/>

leidsin OÜ Vestra EX poest tiheda koepinnaga ning eelnevalt töödeldud ja pestud kanga, mis oli käega katsudes sama pehme nagu näidismaterjal. Hinna poolest oli kangas poole odavam. Minu eesmärk oli leida odavam kangas. See on üks koht, kus saaks toote hinda langetada. Sain endale pisikese proovitüki, et kodus kangaid võrrelda. Kodus selgus, et kanga värvitoon on siiski tuhm ning ei sära ning otsustasin jääda kleitide valmistamise puhul algse musta kanga juurde.

Kaunistusdetailide materjale ma eraldi ei otnud. Kasutatud on erinevaid kangajäake ning kandid mustriga punasest kangast on saadud vanadest kardinast. Esialgu ei näinud vajadust, et peaksin ostma poest väikeste detailide jaoks erinevaid kangaid. Kangad sain kursusekaaslase Helve Alla ja konsultandi Kristina Libe käest.

Järgmiseks etapiks oli nööpide valik. Soovisin saada tunneliga klaasnööpe, mis oleksid punast või musta värvi. Nööpide leidmine ei olnud sugugi lihtne. Olin kindel, et kohalikest kangapoodidest klaasnööpe pole võimalik saada. Käisin ka eraldi OÜ Karnaluks poes, et tutvuda nende laia nööbivalikuga. Otsin näidiseks punase kannaga pärlmutternööbi, et kui peaks juhtuma nii, et klaasnööpe pole võimalik saada, on varuvariant olemas. Kodus tutvusin internetis erinevate eesti veebilehtedega nagu näiteks Texlin OÜ ja NK Trade OÜ. Mõlema kaubavalikus on väga rikkalik nööbivalik, kuid kahjuks polnud kummagi kaubavalikus klaasnööpe pakkuda. Interneti maailm on lai ning võimalused vajaliku toote leidmiseks suured, seega jätkasin otsinguid etsy ja ebay kodulehtedelt. Valitud nööbid tellisin internetist etsy BeadsOfBohemia³ kodulehelt. Tellisin kahes erinevas suuruses veinipunaseid ja matt musti klaasnööpe. Otsustasin, et kasutasin matt musti klaasnööpe suuruses 9x8 mm.

2.5. Lõigete konstrueerimine

Esialgne plaan oli kurrutatud varrukatega hamest inspireeritud kleitide lõiketega alustada. Algne mõte ja plaan oli kurrutatud või volditud osa teha ainult seljale. Lõigete konstrueerimist alustasin põhilõike ja varrukalõike konstrueerimisega. Selleks kasutasin M.

³ <https://www.etsy.com/shop/BeadsOfBohemia>

Müller & Sohn konstrueerimise metoodikat. Lõike ehitasin üles baassuurusele 36. Vastavalt kleidi tegumoele lisasin vastavad avaruslisad, mis arvestatakse konstruktsiooni poolmõõtudele. Vajalikud mõõdud võtsin Mülleri mõõdutabelist. Arvasin, et lõike võiks kohandada raglaanlõikeliseks. Modelleerisin põhilõike ja varrukalõike ümber ning valmistasin esimese mulaaži⁴, et teha võimalikult täpsed lõiked. Mulaažil arvestasin õmblusvaruks 1 cm. Proovi käigus selgus, et raglaanlõikeline kleit ei olnud kõige parem otsus. Kleit oli kavandatud kellukese- ehk A-lõikelisena. Raglaanlõike juures tekitas ainult varrukasuul ja seljal volditud või kurrutatud kleit mulje, et on kandja seljas suur ning nõudis pihasse töödeldud kleiti. Kuna selline tulemus ei olnud see minu eesmärk ning otsustasin, et lõige tuleb ümber konstrueerida.

Kurrutatud varrukatega kleidi uute lõigete tegemisel võtsin aluseks kurrutatud varrukatega hame lõiked. Konstrueerisin esi- ja seljadetaili, varrukad, vahekiilu ja kaenlalapi proovikangale. Õmblesin detailid kokku ning kohandasin mulaaži peal kaelakaare ja varrukaid moepärasemaks.

Pikkade varrukatega kleitide konstrueerimist alustasin samuti proovikangast, sest lõigete konstrueerimisel tuli joonistada riskülikukujuline esi- ja seljadetail, millel õlaõmblused puudusid, kolmnurkne vahesiil, varrukad ning kaenlalapp. Mulaaži peal tegin vajalikud moekohased muudatused ning kandsin lõigetele.

Kleidi lõigetest valmistasin lekaalid st. mudelite lõiked on koos õmblus- ja töötlemisvarudega. Detailidele märkisin lõike- ja õmblusjoone, lõimejoone ning vastasmärgid. Baassuuruses lekaale on võimalik suurendada ja vähendada. Samuti annab täpne lekaal võimaluse antud suuruses kleite toota suuremas tiraažis.

Mõlemat tüüpi kleitide lõiked ja lekaalid on esitatud Lisa 2, kus on välja toodud mõõdud, lõikejoon musta ja õmblusjoon rohelise joonena, lõimejoon ning vastasmärgid.

⁴ **Mulaaž** on lõigete kujundamine kehal või mannekeenil ning kasutatakse paralleelselt konstrueerimisega (Lõigete konstrueerimine, 02.05.2018).

2.6. Juurdelõikus

Praktilise töö tegemine algas materjali ettevalmistusega juurdelõikuseks. Enne juurdelõikust ja kollektsiooni tegemist tuli kangas pesta ning triikida. Must linane kangas oli kangarullile keritud ja 12 meetrit, mistõttu polnud kodustes tingimustes kangast pesta ning triikida võimalik. Kanga pesuks ja triikimiseks kasutasin pesumaja teenust. Selleks valisin välja Võrus oleva pesumaja Palmre OÜ. Kangas pesti 40 °C juures ning triigiti. Kangast rulli pealt maha kerides selgus, et kangas on läbi pestud ja loputatud ebaühtlaselt ning kangal olid iga 1m tagant kalandri jäljed. Samas nii suure koguse kanga pesuks polegi muud võimalust, kui kasutada pesumaja teenust. Samuti peale pesu pesumajas oli kangas tuhm ning kanga esialgne sügav must toon oli kadunud.

Juurdelõikusel paigutasin lõiked paberil, et kleididetailid saaksid võimalikud säästlikult kangast välja lõigatud. Kanga murdsin laiuti pooleks, kuna tegemist oli õlaõmblusteta lõigetega. Kleidi jaoks arvestasin 2 m kangast, kuid juurdelõikusel selgus, et detailid on võimalik kangast välja lõigata väga säästlikult ning viiele kleidile kulus kokku 8,75 m kangast.

2.7. Kleitide õmblemine

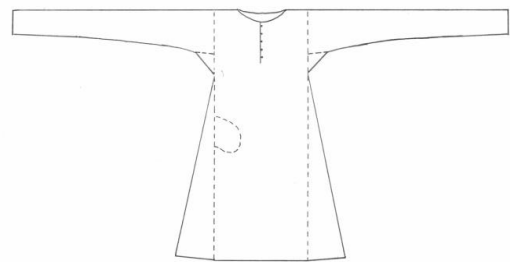
Käesolevas peatükis kirjeldan lähemalt pikkade- ja kurrutatud varrukatega kleitide valmistamisprotsessi.

Kleitide valmistamise juures olen kasutanud õmbleja teenust. Selleks valisin endale usaldusväärse õmbleja Anneli Hollo Võrumaalt, kes on töötanud 5 aastat õmblejana Anneli Õmblusateljees ning hetkel õpib meeste rätsepaks. Ise valmistasin viiest kleidist kaks pikkade varrukatega kleiti. Soovisin läbi proovida kogu õmblustehnoloogia. Kurrutatud varrukatega kleidi pihaosad valmistasin õmblejale ette kuni kaelakaare ja varrukasuu kurrutusteni. Samuti lõikasin välja kandipaelad kaelakaarele ja lõhikule, valmistasin aasnööpaukude tarvis paela ja varrukasuu mansetid. Lisaks koostasid õmblejale

õmblustehnoloogia järjekorra. Tööproovid kleitide kaenlalappide, aasnööpaugu, kraekantide ja rinnalõhiku õmblemiseks on esitatud Lisa 3.

2.7.1. Pikkade varrukatega kleidid

Kolm kleiti valmisid pikkade varrukatega. Varrukate pikkuseks on 87 cm. Varrukad on kroositud randmetele volti. Kõik kleidid on lõikeliselt ühesugused, mille külgedel on vahekiilud ning kaenlalapid varrukale ruumi andmiseks. Kahe kleidi vahekiilud on 36 cm laiad ja kitsamal kleidil 23 cm. Kiilude pikkuseks on 76 cm. Varrukate ja küljekiilude vahele on õmmeldud 10x10 cm

Joonis 3: Pikkade varrukatega kleidi lõikeskeem (Eleriin Seim)

kaenlalapid. Kleitide üldpikkus on 100 cm. Kaunistusdetailid on kõikidel kleitidel erinevad. Kleite iseloomustavad järgmised detailid:

- 1) Kleit nr 1 - Rinnalõhik on kinnitatud kolme klaasnööbiga. Kraekandi ja varrukasuu serva kaunistab punasest sitsist kandipael, mida kaunistab sinine triip, mis jääb hoidma kandi peale.
- 2) Kleit nr 2 – Rinnalõik on kinnitatud viie klaasnööbiga. Kraekandi ja varrukasuu serva kaunistab punasest sitsist rullkant, mida kaunistab omakorda beež triip, mis jääb kaelakaare serva. Kleidil on punasest sitsikangast kaenlalapid ning õmblusesse töödeldud taskud. Taskukoti alumine kangas on sama, mida on kasutatud kantide ja kaenlalapi kaunistamiseks.
- 3) Kleit nr 3 – Rinnalõhik on viidud seljale. Lõhik on kinnitatud viie klaasnööbiga. Kraekandi ja varrukasuu serva kaunistab punasest sitsist kandipael, mida kaunistab sinine triip, mis jääb hoidma kandi peale. Kleidil on õmblusesse töödeldud taskud.

Pihaosa õmblemine

- Taskute õmblemine kleitidel. Märkisin vahekiiludel ja esiosa tükil taskute asukohad. Õmblesin alumise taskukoti detaili kiilude külge ning pealmise tasku detailid esiosa külge.
- Kaenlalapi õmblemine varruka esiosa külje külge, 1 cm lõpust jääb õmblemata. Õmblusvaru pressimine varruka poole ning ääristasin äärestusmasinaga lõikeservad.
- Kaenlalapi teise serva ja varrukaõmbluse ühendasin ühe õmlusena kokku ja äärestasin.
- Pressisin õmblusvarud varruka suunas.
- Varruka ja vahekiilu pihaosa külge õmblemine. Väga oluline oli täpselt keskelt kaenlalapi- ja vahekiilu tipud kokku ajada, et oleks võimalik kaenlalapi tipust 1 cm kaugusest kaks detaili kokku õmmelda. Vahekiilu tipu äärestaisin ääristusmasinaga maha. Pressisin õmblusvaru kleidi alaserva suunas.
- Küljeõmblused ja varruka õmblesin ühe õmblusega kokku. Pressisin õmblusvarud ning ääristasin lõikeservad.
- Taskukoti kokku õmblemine ja ääristamine.

Aasnööpauk

Valmistasin kangast aasnööpauku paela kõikide kleitide jaoks. Lõikasin mustast linasest kangast 2 diagonaalkandi ning pressisin kandi pooleks. Seejärel õmblesin kanti venitades 2 mm kauguselt murdeservast. Peale õmblemist lõikasin õmblusvaru 2 mm laiuseks. Seejärel ajasin sukanõelaga jämeda ja tugeva niidi õmmeldud tunnelist läbi ning õmblesin masinaga niidiotsa kandipaela külge, et oleks võimalik nööpauku pael ümber keerata.

Rinnalõhiku õmblemine

Kasutasin rinnalõhiku jaoks punast sitsist kanti.

- Dubleerisin liimiriide riba, et lõhik välje ei veniks.
- Märkisin lõhikule kriidiga nööpaukude kohad ning kinnitasin käsitsi aasnööpaukud rinnalõhiku serva.

- Õmblesin kandi 0,5 cm õmblusvaruga rinnalõhiku serva. Rinnalõhiku tipus arvestasin õmblusvaruks 0,1 mm. Selle eesmärk oli, et kant ei hakkaks rinnalõhiku tipust kiskuma.
- Pressisin kandipaela keskelt pooleks ja keerasin serva tagasi.
- Kinnitasin kandi peitpistega kleidi pahemal poolel.
- Õmblesin lõhuiku otsas kandipaela nurga diagonaalselt läbi

Kaelakaare ja varrukasuu kantimine

Kaelakaare kantimisel kirjeldan lähemalt rullkandi õmblemist, millel värvitriip jääb kandi peale. Sinine triip pidi jääma punase kandi peale ning tänu sellele polnud võimalik kaelakaare juures kasutada ka traditsioonilist rullkanti.

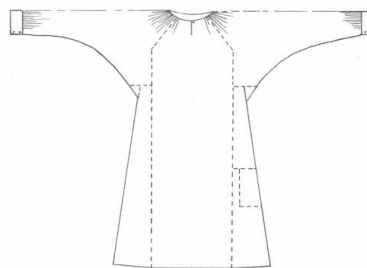
- Lõikasin kangast 4 cm laiuse punasest sitsikangast diagonaalse kantpaela.
- Lõikasin sinisest kanast diagonaalse 2,5 cm laiuse kandipaela.
- Pressisin mõlemad kandipaelad pooleks.
- Asetasin sinise paela punase kandi pealmise poole peale nii, et lõikeservad oleksid vastakuti. Õmblesin lõikeservast 1 cm kauguselt sinise kandipaela punase kandipaela serva.
- Lõikasin sinise kandipaela õmblusvaru 2 mm laiuseks.
- Kinnitasin paremad pooled vastakuti kandipaela kaelakaare külge ning õmblesin sama õmblusjoont mööda kandi krae külge.
- Pressisin kandi ja õmblusvarud kleidi alaserva suunas ning jätsin kandi teisel küljel õmblusvaruks 3 mm, mille keerasin kandi õmblusvaru alla.
- Kinnitasin kandi peitpistega kleidi pahema poole külge.

Samu töövõtteid kasutasin varrukasuu kandi õmblemisel. Ainuke erinevus oli see, et eelnevalt mõõtsin varrukasuu übermõõdu ja lõikasin kandipaela koos õmblusvaruga parajaks pikkuseks. Õmblesin kandipaela 1 cm kauguselt otstest kinni ning õmblesin kandipaela varrukasuu külge.

Viimaseks etapiks oli alääre ja nõõpide õmblemine. Ääristasin alaserva, keerasin õmblusvaru 1 cm tagasi ning õmblesin alääre 0,5 cm kauguselt läbi. Nõõbid õmblesin käsitsi rinnalõhiku külge.

2.7.2. Kurrutatud varrukatega kleidid

Kahte kleiti iseloomustavad kurrutatud varrukad. Kurrutatud on nii varrukasuud kui ka kaelakaar. Kleidid on vahekiiludega ning kaenlalappidega. Ühel kleidid on õmblusesse töödeldud taskud. Taskute tegemise jaoks lõikasin küljesiilu ka risti läbi ning tekitasin tasukoti ühendusõmbluse vahele. Kleitide vahekiilud koosnevad kahest kiilust. Ühe kiilu laiuseks on ülemisest servast 11 cm ning alumisest küljest 22,5 cm laiad. Kiilu pikkuseks on 86 cm. Esi- ja seljaosa laiuseks on 38 cm ja pikkuseks 100 cm. Varruka suu on 36 cm ja õlast 65 cm laiad. Pikkus varrukatel on 65 cm.

Joonis 1: Kurrutatud varrukatega kleidi lõikeskeem (Eleriin Seim)

Mõlemat kleiti kaunistavad kurrud kaelakaarel ning rullkant punasest sitsist, millel on kasutatud beeži ja lillat triipu kaelakaare servas. Rinnalõhikud on kinnitatud ühe klaasnööbiga. Mõlema kleidi mansetid on kaunistatud erinevate kangaste ja paeladega. Mansetid kinnitatakse klaasnööpidega.

Pihaosa õmblemine

- Ääristusmasinaga kleididetailide lõikeservade ääristamine.
- Kaenlalapi õmblemine. Kaenlalpi üks külge tuli esimesena õmmelda esikülje vahekiilu diagonaalkülje külge nii, et 1 cm jäi lõpust õmblemata.
- Kaenlalapi õmblemine seljapoolse vahekiilu diagonaalkülje külge. Õmbluse lõpetasin eelmise etapi õmbluse tipus.
- Tipust õmblesin vahekiilud kokku.
- Taskutega kleitidel taskute õmblemine kahe ülemise ja alumise vahekiilu vahele.

- Varruka õmblemine kiilu ja kaenlalapi külge. Tööprotsess on sama, mis on kaenlalapi ja vahekiilu õmblemisel.
- Esi- ja seljadetaili küljedetaili külge õmblemine.

Kurrutamine

Kaelakaare ja varrukasuu kurruniitide sammuks valisin 10 lõimelõnga ning reavaheks 5 koelõnga. Kurruniidid ajasin kaelakaarele kolme rea jagu. Seerjärel tõmbasin kurruniidid tihedalt kokku, sättisin kurruread võimalikult täpseks ning aurutasin rohke auruga, et kurrud jääksid ilusasti hoidma. Peale seda lasin kurruniidid lõdvemaks ning sättisin kurruread parajaks ning kinnitasin esimese kurruniidi pealt kurrud. Sama protsess toimus ka varrukasuul.

Rinnalõhiku õmblemine

Rinnalõhiku kandi ja kaelakaare rullkandkandi õmblemine. Rinnalõhiku õmblemine on lähemalt pikkade varrukate kleitide õmblustehnoloogia peatükis lahti kirjutatud.

Mansettide õmblemine

Varrukate otsa valmistasin kõigepealt ette mansetid.

- Mansetile kaunistuste õmblemine
- Liimiriide dubleerimine manseti detailidele
- Manseti alumise- ja pealmise detaili kokkuõmblemine, õmblusvaru 1 cm
- Manseti õmblemine varrukasuu külge. Manseti kinnitasin varrukasuu pahemalt poolelt peitpistega

Lõpuks ääristasin ääristusmasinaga kleidi alaääre, keerasin 1 cm jagu serva tagasi ning õmblesin 0,5 cm kauguselt. Viimasena õmblesin nõöbid nii rinnalõhikule ja mansettidele.

2.8. Praktilise töö järeldused

Praktilise töö protsess on olnud erinevate keerdkäikudega. Töö teostus alates ideest kuni kollektsiooni valmimiseni on rikastanud minu oskusi ja kogemusi.

Kindlasti saan öelda, et kõige keerulisemaks sai minu jaoks kavandamine, sest alguses mõtlesin üht aga kavandasin teist. Ma arvan, et see on väga suureks õppetunniks ja tähelepanekuks järgmise kollektsiooni teostamisel, et kavandid peavad olema täpsed ning näitama, millist tüüpi lõikega esemed tulevad.

Minu kokkupuude konstrueerimisega on siiani olnud minimaalne. Samas hindan väga konstrueerimise oskust, sest see ei ole ainult rõivaste õmblemise valmistamisel oluline, vaid tuleb kasuks ka nahatöö juures. Jälle saan öelda, et õppisin selles tööprotsessis väga palju uut. Sain meelde tuletada eelnevad teadmised ning panna end proovile.

Tundisin, et minu oskused õmblemisel on algaja tasemel. Esimese kleidi juures võttis kleidi õmblemine aega, kuna olen enda jaoks seadnud kõrged eesmärgid kvaliteedi osas. Samas tundsin, et iseseisev mõtlemine ja ka kannatlikkus arendavad õmbluskogemust väga palju. Sain aru, et karta pole vaja. Erinevaid tööprotsesse katsetasin esialgu tööproovide õmblemisel. Siis oli ka lihtsam kleidi juures sama detaili õmmelda. Samas, kui on vaja säästa aega, tuleb kasuks vilumus või tuleb toote valmistamise juures kasutada õmblusteenust. Minule aitas väga kaasa töö jaotamine. Teostasın sama protsessi nõudvad tööd paralleelselt. Kõige raskem protsess kleitide õmblemisel oli kurrutamine. Väga oluline oli täpsus ning soovisin saada head tulemust. Seega lõimelõngade lugemine eriti kaelakaarel ja varrukal võtsid aega. Minu eelnev kogemus kurrutamisega on olnud vähene. Seega sai töö käigus vanad töövõtted meelde tuletatud. Kindlasti on võimalik kaelakaarel ja ka varrukasuul kasutada efektiivsemat töömeetodit. Arvan, et kui proovida erinevaid voltimisvõimalusi, siis on just see koht, kus oleks võimalik tööaega ja toote hinda vähendada.

Väga heaks praktiliseks oskuseks pean veel koostööd õmblejaga. Kasutasin õmbleja teenust ning algselt arvasin, et lõikan kleididetailid kangast välja ning annan õmblejale kavandi ning tema õmbleb minule kleidid valmis, kus kõik detailid on õiges kohas. See oli täiesti vale arusaam. Ettevalmistused õmblemiseks, suhtlemine õmblejaga, kordineerimine ja õmbleja kuulamine nõuab väga head suhtlemis-, kuulamise- ja väljendusoskust. Saan

öelda, et algselt kartsin usaldada õmblejat, sest koostöö temaga oli esmakordne. Samas tuletasin õmblejale koguaeg tähtsaid kohti meelde ja mis on minu jaoks oluline. Arvan, et sain selle tööga väga hästi hakkama, sest õmbleja teostas oma töö hästi ja kvaliteetselt.

Leian, et iga viga on õpetav ning vajalik, et märgata puudujääke ning leida uusi ja paremaid lahendusi. Saadud kogemuste võrra olen järgmiste rõivaesemete kavandamisel ja teostamisel teadlikum.

2.9. Tööle kulunud aeg ja hinnakalkulatsioon

Kollektsiooni valmistamise etapid:

- Kavandamine 12 h
- Inspiratsiooniallikatega tutvumine OSM-is ja muis.ee keskkonnas 24 h
- Tööproovide tegemine 12 h
- Lõigete ja mulaažide tegemine 46 h
- Kleididetailide välja lõikamine 5 h
- Diagonaalkantide väljalõikamine 5 h
- Nööpaugu ettevalmistamine 2 h
- Ettevalmistused õmblejale 18 h
- Kleitide õmblemine (ise õmmeldud kleitid) 35 h
- Kleitide õmblemine (õmbleja õmmeldud kleidid) 12 h
- Viimistlemine 3 h
- Pressimine ja aurutamine 2 h

Tööle kulunud aeg

	Pikkade varrukatega kleidid			Kurruatatud varrukatega kleidid	
Komplekt	I	II	III	IV	V
Tööaeg (h)					
Kleididetailide välja lõikamine	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h
Materjali ettevalmistus (aasnööpauk, diagonaalkant)	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h
Ettevalmistused õmblejale				9 h	9 h
Kleitide õmblemine (ise õmblemine)	24 h		11 h		
Kleitide õmblemine (õmblja õmblemine)		5 h		5 h	2 h
Viimistlemine + aurutamine, pressimine	1 h	1 h	1 h	1 h	1 h
	27 h	8 h	14 h	17 h	14 h

Tegemist on esimese kollektsiooniga ja samas ka prototüüpidega. Väga palju kulus aega mõttetööle ja mõnigi kord ka ümber tegemisele. Kui töövõtted ja tehnoloogia selgemaks said, kulus ka erinevate detailide õmblemisele vähem aega. Seda on ka näha tabelist, et esimese kleidi õmblemiseks läks kõige enam aega. Kindlasti on võimalik ajakulu optimeerida alltöövõtja abiga. Samuti on välja toodud palju kulus aega õmblejal kleitide tegemiseks.

Hinnakalkulatsiooni tegin ühe pikkade- ja kurruatatud varrukatega kleidile. Valisin välja III ja V kleidi sellepärast, et mõlema kleidi puhul on tegemist viimasena valmistatud kleitidega. Selleks arvutasin tööajakulu, materjalikulu ja muud kulud (elekter, kommunaalkulud, töövahendite hoolduskulud, küte, transport). Samuti lisasin hinnale käibemaksu 20 %. Juurde on arvestatud veel 15 % disainile.

Hinnakalkulatsioon nr 1: pikkade varrukatega kleit III**Materjalikulu**

Materjal	Ühik	Ühiku hind	Kasutatud kogus	Koguse hind
Linane kangas	M	20	1,75	35
Klaasnööpid	Tk	0,3	1	0,3
Must niit 1000m	Tk	0,63	0,25	0,16
Liimiriie	M	1,8	0,03	0,05
Puuvillane kangas	M	7	0,1	1,43
KOKKU				38,61

Töötasu

Brutotasu kuus EUR	800
33% sotsiaalmaks	264
1% töötuskindlustus	6,4
2 % pensionisammas	16
Töötuskindlustusmakse	12,8
Tulumaks	118,24
Netotasu kuus	652,96
	3,88 x
Netotasu tunnis	14=54,32

Toote hind

	Koguse hind
Kleidi materjalikulu	38,61
Tööjõu kulud	54,32
KOKKU	92,93
Muud kulud 10 %	9,24
Disain 15%	13,94
KOKKU	25,17
OMAHIND	118,1
Käibemaks 20%	23,62
KOKKU	141,72

Hinnakalkulatsioon nr 2: Kurrutatud varrukatega kleit V**Materjalikulu**

Materjal	Ühik	Ühiku hind	Kasutatud kogus	Koguse hind
Linane kangas	M	20	1,75	35
Klaasnööpid	Tk	0,3	1	0,3
Must niit 1000m	Tk	0,63	0,25	0,16
Liimiriie	M	1,8	0,2	0,36
Puuvillane kangas	M	7	0,1	1,43
Sametpael	M	0,53	0,3	0,16
KOKKU				37,41

Töötasu

Brutotasu kuus EUR	800
33% sotsiaalmaks	264
1% töötuskindlustus	6,4
2 % pensionisammas	16
Töötuskindlustusmakse	12,8
Tulumaks	118,24
Netotasu kuus	652,96
Netotasu tunnis	3,88 x 14=54,32
Õmbleja töötasu 2h	15
KOKKU	69,32

Toote hind

	Koguse hind
Kleidi materjalikulu	37,41
Tööjõu kulud	69,32
KOKKU	106,73
Muud kulud 10 %	10,67
Disain 15%	16
KOKKU	26,67
OMAHIND	133,4
Käibemaks 20%	26,68
KOKKU	160,08

KOKKUVÕTE

Käesolev lõputöö „Setu naise hamest inspireeritud kleidikollektsioon – „Veere pääl“ koosneb kahest osast – kirjalikust ja praktilisest.

Kirjalikus osas kirjeldan lähemalt inspiratsiooniallikaid ja kandmiskombeid. Lühidalt toon välja setu naise pikkade varrukatega ja kurrutatud varrukatega hame lõike eripärasid – õlaõmblusteta lõige, rinnalõhik, kaenlalapid, vahekiilud, varrukad ja värvlid. Teises peatükis on ülevaade kollektsiooni kleitide valmimisest: kavandid, tööjoonised, tööprotsessi kirjeldused, tööproovid ja tööaja- ja hinnakulakulatsioonid.

Lõputöö põhieesmärgiks on ühendada vana ja uus, võttes üle setu naise traditsiooniliselt hamelt õlaõmblusteta lõiked, rinnalõhiku, kaenlalapid, vahekiilud külgedel, varrukad ja värvlid. Praktilise töö eesmärk oli luua kaasaegne kleidikollektsioon, mis on inspireeritud setu naise hamest. Kollektsiooni „Veere pääl“ kuulub viis kleiti, millest kolm kleiti on pikkade varrukatega ja kaks kurrutatud varrukatega. Kollektsiooni valmimise juures on olnud erinevaid ja huvitavaid keerdkäike. Kõige keerulisemaks etapiks oli kavandamine, mis võttis algselt plaanitust rohkem aega. Kleitide valmimise juures on kasutatud Anneli Õmblusateljee õmblemisteenust, kus valmis üks pikkade varrukatega kleit ja kurrutatud varrukatega kleitidel on õmbleja poolt õmmeldud kleitidele kraekant ja värvlid varrukasuu külge. Ülejäänud tööd on kollektsiooni autor ise teinud.

Kollektsiooni loomisel muutsin setu naise hame lõiked moepärasemaks ja jätsin välja traditsioonilised käisekirja kaunistused ja läbilõike pihaosal. Võrreldes algupäraga ei ole kurrutatud varrukad tehtud kahest poolikust. Pikkade varrukatega kleitide pihaosale lisasin vahekiilud külgedele. Algselt olid mõeldud vahekiilud varrukapära laiendamiseks.

Kollektsiooni tegemine on olnud suur rõõm ja kogemus. Siiski näen, et kollektsiooni „Veere pääl“ valmimine on millegi lõpp ja ka uue algus.

KASUTATUD KIRJANDUS

Andreson, S. 2015. *Niplispits seto naise hamel*. [Seminaritöö]. Tartu Ülikool Viljandi Kultuuriakadeemia. Viljandi.

Andreson, S. 2016. *Seto naise pikkade käistega hame*. [Lõputöö]. Tartu Ülikool Viljandi Kultuuriakadeemia. Viljandi.

Kaarma, M. ja Voolmaa, A. 2015 [1981]. *Eesti Rahvarõivad*. Tallinn: Eesti Raamat.

Linnus, M. 2012. *Arhailine seto pikkade käistega hame*. [Lõputöö]. Räpina Aianduskool. Räpina.

Manninen, I. 2009. *Eesti rahvariiete ajalugu*. Tartu: Eesti Rahva Muuseum.

Seim, E. 2017. *Setu naise hame varruka värvilise iseloomulike tunnusena 19. Sajandi lõpus ja 20. Sajandi alguses Obinitsa muuseumi esemekogu põhjal*. [Seminaritöö]. Tartu Ülikool Viljandi Kultuuriakadeemia. Viljandi.

Kasutatud esemelised allikad

OSM – Obinitsa Seto Muuseumitarõ

OSM 3:528 T:306	OSM T:42	OSM 3:415 T:243
OSM 3:529 T:307	OSM T:271	OSM 3:420 T:248
OSM 2:223 T:88	OSM T:569	OSM 3:390 T:221
OSM 2:353 T:195	OSM T:41	OSM 2:296 T:144
OSM T:486	OSM T:567	OSM 3:460 T:277
OSM T:67	OSM 3:612	OSM 3:405 T:235
OSM 2:186 T:62	OSM 3:521 T:300	OSM 2:256 T:116
OSM 2:264 T:123	OSM 2:68 T:28	OSM 2:212 T:80
OSM T:272	OSM 2:69 T:29	OSM 2:265 T:124
OSM 2:372 T:208	OSM 3:417 T:245	OSM 3:442 T:266
OSM T:99	OSM 3:418 T:246	

ERM – Eesti Rahva Muuseum

ERM A41:20	ERM A446:902
ERM A168:140	ERM A509:4743
ERM A177:19	ERM A509:5056
ERM A295:13	ERM A509:5055
ERM A295:26	ERM A660:37
ERM A295:27	ERM A660:30
ERM A295:28	ERM A660:32
ERM A409:8	ERM A660:33
ERM A411:10	ERM A660:34
ERM A416:8	ERM A660:36
ERM A417:5	ERM 6296
ERM A446:897	ERM 10860
ERM A446:899	ERM18630
ERM A466:901	

Kasutatud ERM-i arhiivimaterjalid

ERM EA 28. Adele Lübek 1936-1937. Etnograafilisi kirjeldusi Setumaa. 377-741.

ERM EA 58. Meremäe 1955. Kagu-Eesti rahvarõivad. 1-147.

Andmebaasid

Eesti muuseumite andmebaas. www.muis.ee.

Fotod

ERM – Anu Ansu

Tööprotsessi fotod – Eleriin Seim

Kollektsioonifotod – Sandra Urvak

Kasutatud internetiallikad

Kuusk, M & Peets, T. 2010. Konstrueerimise alused, http://ekool.ttkk.ee/failid/O/objekt/10/konstr_alus/alused2e/mulaa.html (02.05.2018)

LISA 1 VISANDID JA KAVANDID

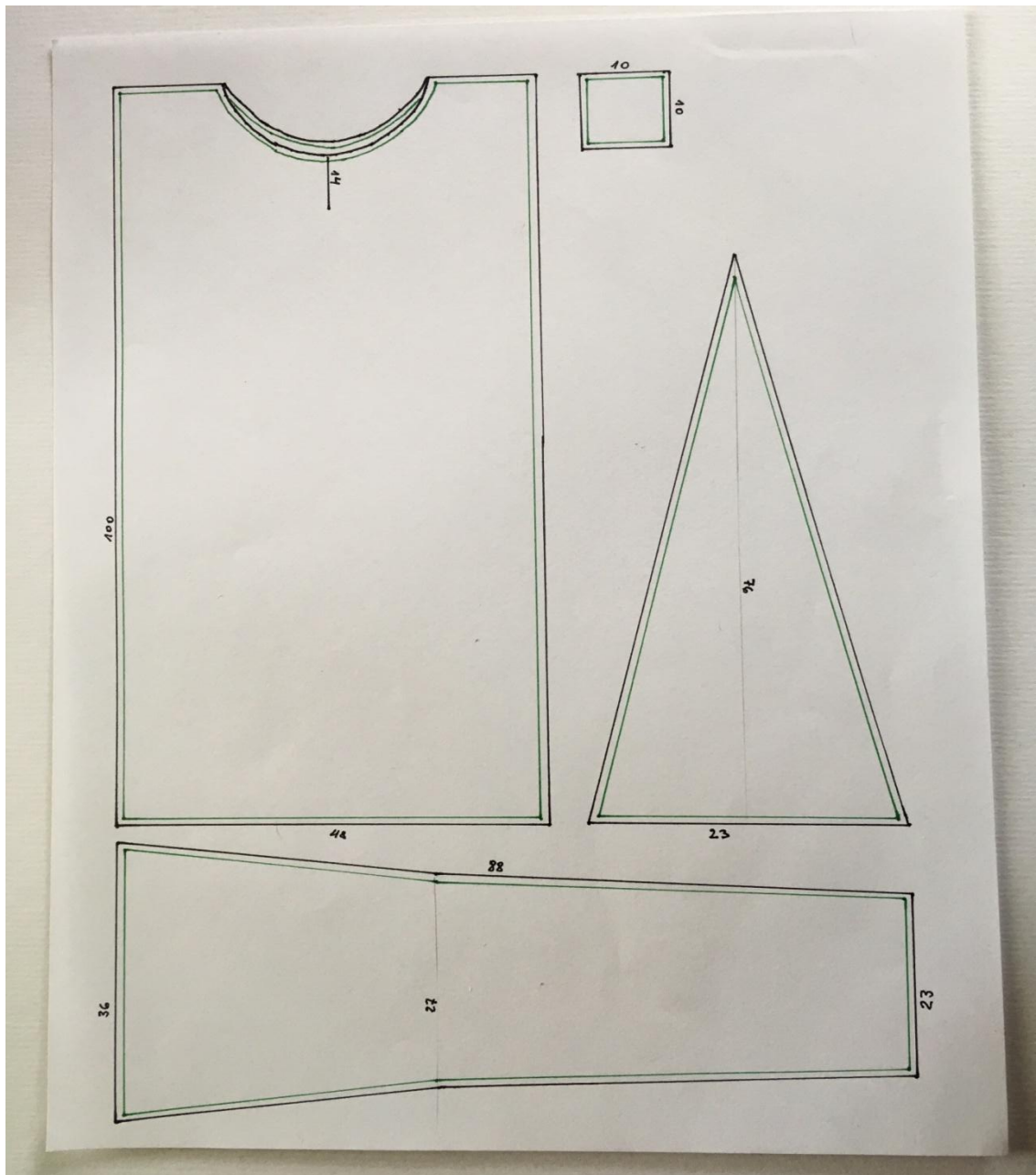

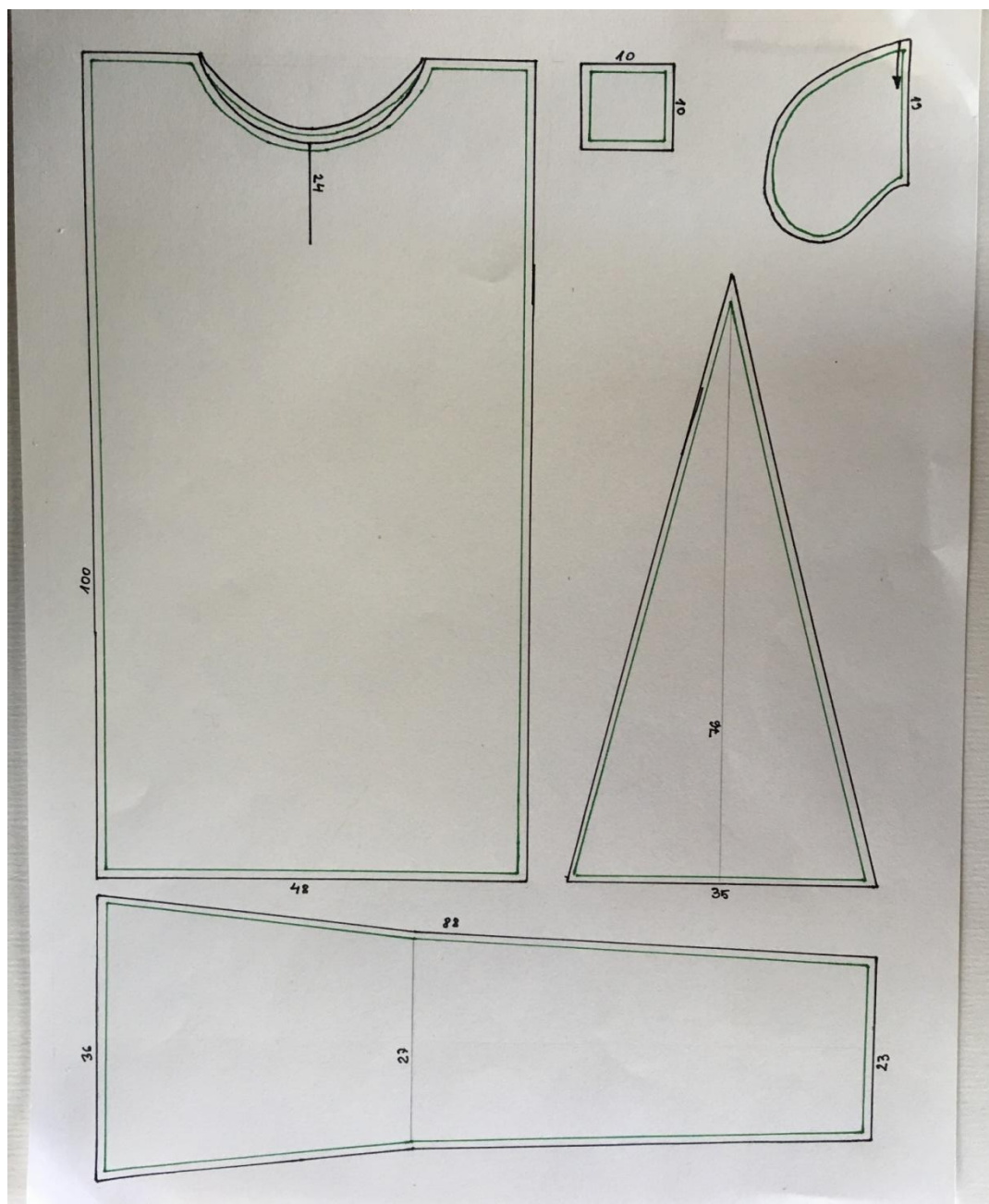

LISA 2 LEKAALID JA LEKAALIDE PAIGUTUS KANGAL

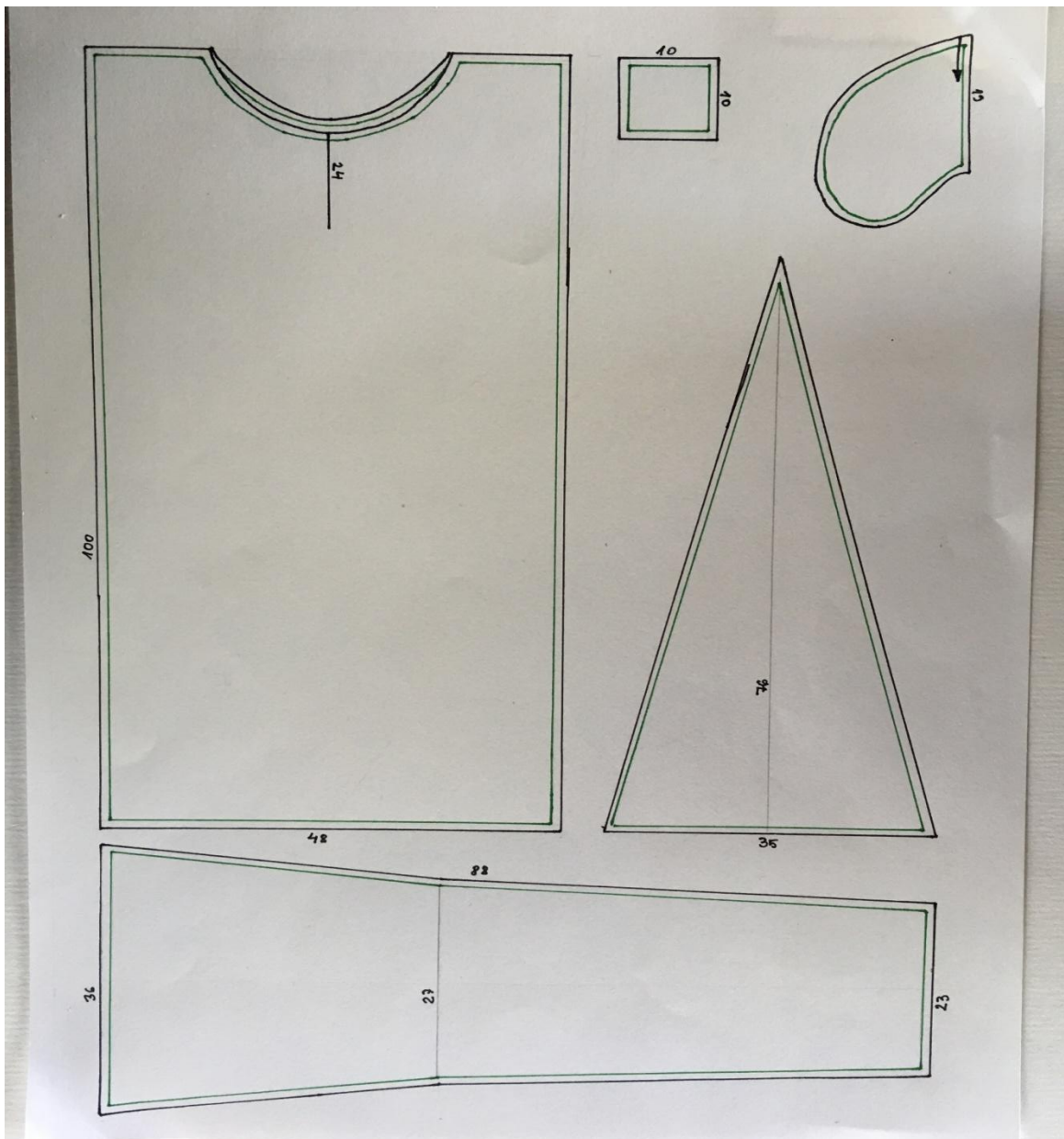
		Möödud s. 36		
		RÜ	88	
		PÜ	100	
		VÜ	72	
		ÜP	100	
LISA 2		Pikkade varrukatega kleitide lõiked Kurrutatud varrukatega kleitide lõiked Baassuursele 36 Lõigete paigutus kangal		
Koostas: Eleriin Seim		1:1		
Lõputöö	TÜ VKA	1:5	16.05.2018	1. - 7.

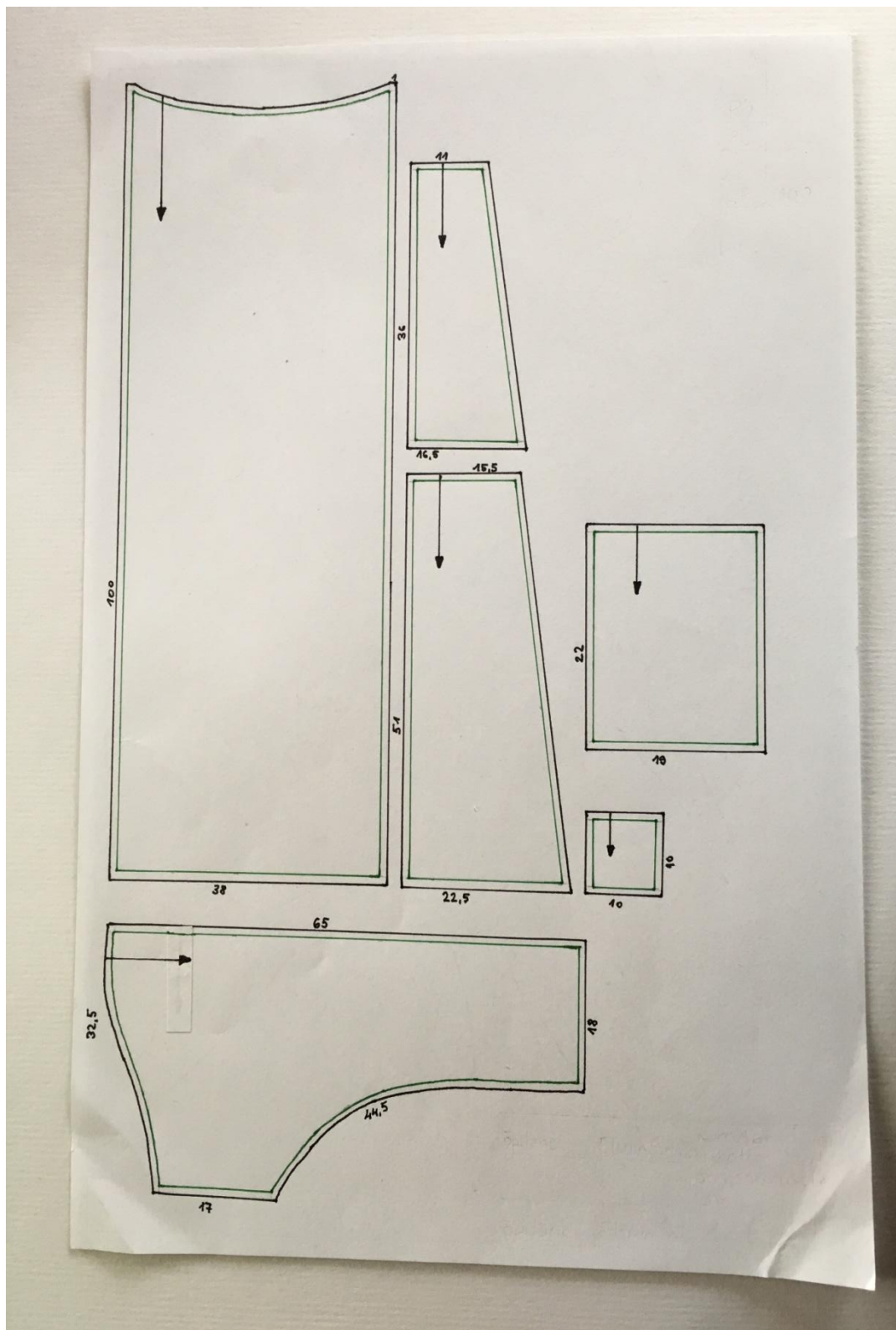
Ilma taskuteta pikkade varrukatega kleidi lekaalid (I kleit)

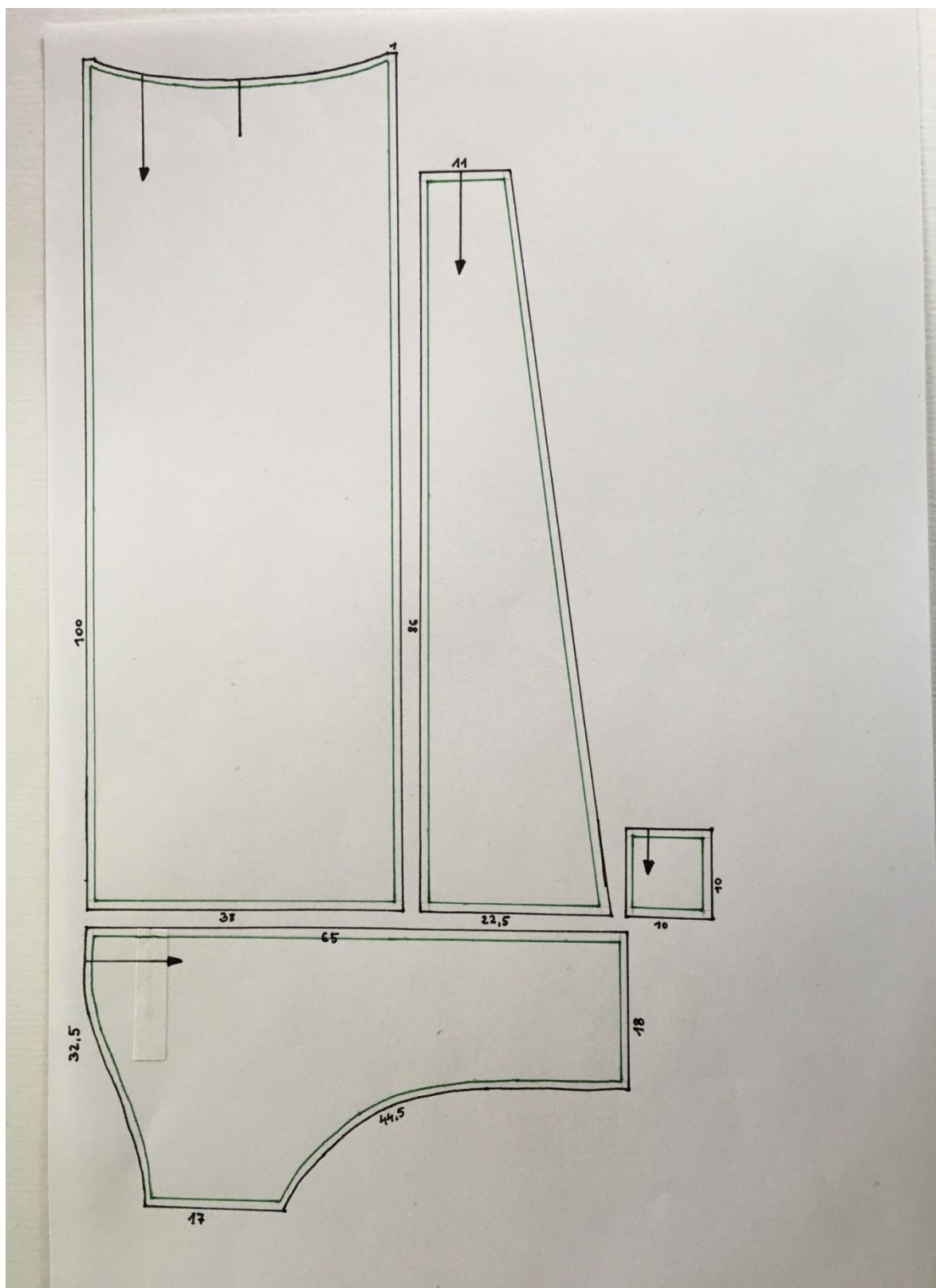
Taskutega pikkade varrukatega kleidi lekaalid (II kleit)

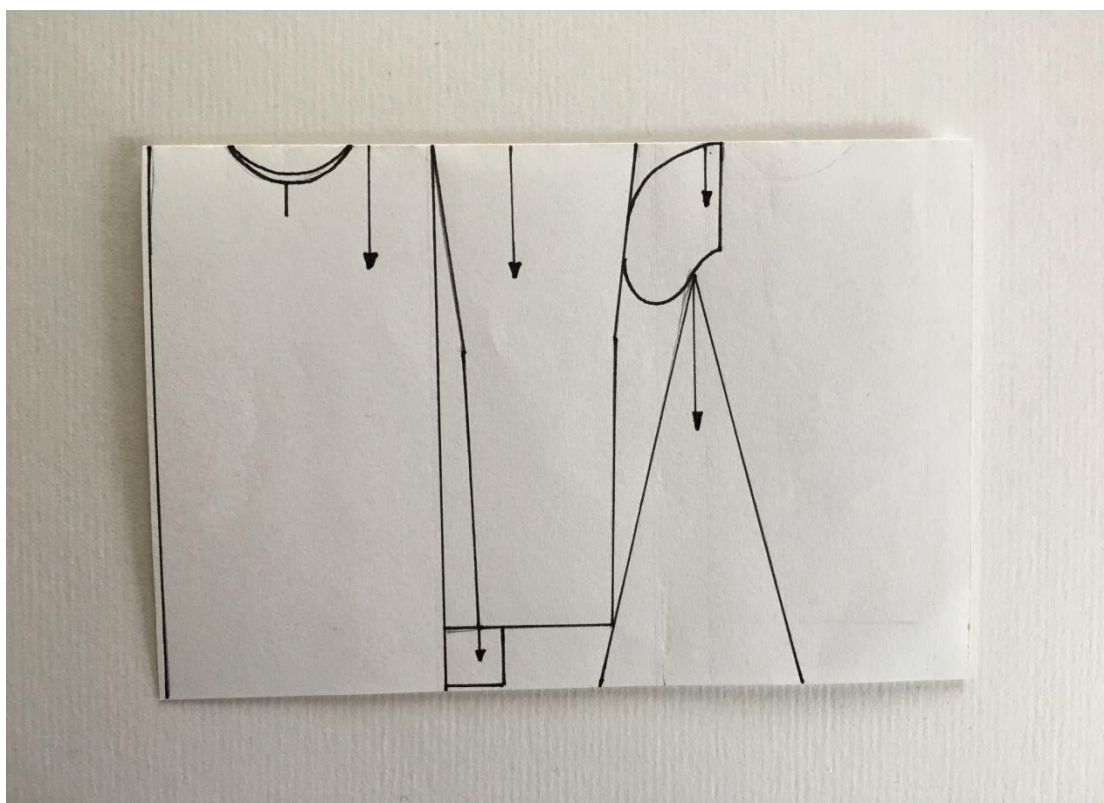
Pikkade varrukatega kleidi lekaalid (III kleit)

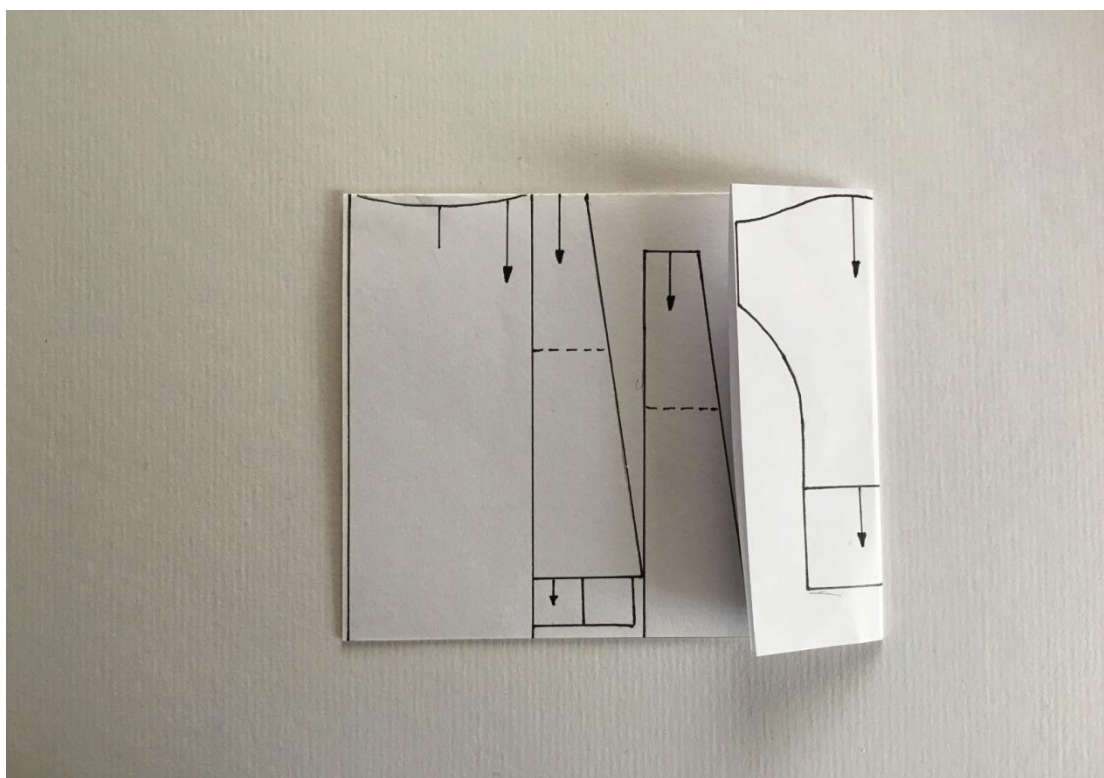
Kurutatud varrukatega kleidi lekaalid (IV kleit)

Ilma taskuteta kurrutatud varrukatega kleidi lekaalid (V kleit)

Pikkade varrukatega kleitide lõigete paigutus kangal

Kurutatud varrukatega kleidi lekaalide paigutus kangal

LISA 3 TÖÖPROOVID

Pikkade varrukatega kleidi kaenlalapi õmbluse tööproov

Kurutatud varrukatega kleidi kaenlalapi õmblemise tööproov

Rinnalõhiku ja rullakandi tööproov

Diagonaalkandi näidis

Aasnööpaugu tööproov

LISA 4 KOLLEKTSIOON „VEERE PÄÄL“

SUMMARY

Dress Collection “On the Edge“ as Inspired by the Seto Woman’s Shirt.

The present thesis titled “Dress Collection “On the Edge“ as Inspired by the Seto Woman’s Shirt“ is divided into two parts – written and practical.

In the written part, I will provide an overview of the sources of inspiration and of wearing habits. I will briefly describe the peculiarities of the Seto woman’s long-sleeved shirt and the pleated shirt – the cut has no shoulder seams and comes with a front placket, armpit flaps, expander panels, sleeves and borders. The second chapter provides an overview of the dress creation processes for the collection: designs, working drawings, work process descriptions, work samples and working time and price calculations.

The main objective of the thesis is to join the old and the new by taking over the shoulder seam-free cuts, front placket, armpit flaps, expander panels on the side, sleeves and borders of the Seto woman’s traditional shirt. The purpose of the practical work was to create a modern dress collection inspired by the Seto woman’s shirt. The collection “On the Edge“ comprises five dresses, three of which are long-sleeved and two have pleated sleeves. The creation of the collection has involved various exciting stages. The most difficult one was the design stage which took longer than planned. For sewing the dresses, the sewing services of the sewing shop *Anneli Õmblusateljee* were used, where one long-sleeved dress was completed. The dresses with pleated sleeves were added a collar pane and borders to the sleeve end by a seamstress. The rest of the works were performed by the author of the collection.

In creating the collection, I have made the cuts of the Seto woman’s shirt more fashionable and left out the traditional sleeve ornaments and the cross-section on the waist. Compared to the original cut, the pleated sleeves were not made from two halves. I added fabric

expander panels on the sides of the waist of the long-sleeved dresses. Originally, the expander panels were meant for expanding the sleeve end.

It has been a great pleasure and experience working on the collection. I can see that the completion of the collection “On the Edge“ is an end, but also the beginning of something new.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Eleriin Seim**,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose **Setu naise hame aine**line kleidikollektsioon – „Veere pääl“

mille juhendaja on **Kristi Jõeste** ja **Riina Tomberg**

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Viljandis, **16.05.2016**